

Photo: UN Women/Nguyen Thi Hong Ngoc

Gánh Nặng Không Đồng Đều: Rủi Ro Cụ Thể về Giới và Bảo Vệ Sau Bão Yagi ở Việt Nam

Tổng Quan Tình Hình

Vào ngày 7 tháng 9, bão Yagi, cơn bão mạnh nhất trong ba thập kỷ trên Biển Đông, đã đổ bộ vào miền bắc Việt Nam, gây ra sự tàn phá diện rộng. Các khu vực bị ảnh hưởng nặng nề nhất là các tỉnh Lào Cai, Yên Bái, Quảng Ninh và Hải Phòng, nơi có gió lên tới 213 km/h. Mưa lũ sau bão xảy ra trên hầu hết các tỉnh miền Bắc, làm mực nước hệ thống sông Hồng và sông Thái Bình dâng cao tới mức báo động 3, gây sạt lở đất và ngập lụt nghiêm trọng tại nhiều nơi. Tính đến ngày 16 tháng 9, cơn bão đã làm 298 người thiệt mạng, 35 người mất tích, và 1.922 người bị thương do lở đất và lũ quét. Hơn 100.000 hộ gia đình đã được sơ tán khỏi các khu vực ven biển và vùng có nguy cơ cao, với thiệt hại lớn về nhà cửa, hoa màu và cơ sở hạ tầng, ảnh hưởng nặng nề đến sinh kế. OCHA ước tính rằng 251.000 ha hoa màu đã bị ngập lụt, đe dọa an ninh lương thực trong những tháng tới. Chính phủ Việt Nam từ trung ương tới địa phương, đã huy động một lực lượng ứng phó lớn với hơn 438.000 nhân sự, đồng thời kêu gọi và điều phối các cứu trợ từ các đối tác quốc gia và quốc tế.

Phụ nữ, đặc biệt là ở các vùng nông thôn, tham gia nhiều vào nông nghiệp và quản lý tài nguyên thiên nhiên, khiến họ dễ bị ảnh hưởng bởi lũ lụt và các sự kiện khí hậu khác, đồng thời có nguy cơ cao

rơi vào cảnh nghèo đói do hậu quả của những sự kiện này. Do vai trò truyền thống về giới, phụ nữ thường phải gánh vác phần lớn công việc chăm sóc gia đình, không được trả lương, công việc này trở nên nặng nề hơn trong các cuộc khủng hoảng khi họ phải chăm sóc trẻ em, người già và người bệnh. Điều này hạn chế khả năng tham gia vào các quá trình ra quyết định. Hơn nữa, sự căng thẳng từ mất sinh kế có thể làm gia tăng nguy cơ bạo lực giới, càng khiến phụ nữ bị gạt ra ngoài lề trong các hoạt động ứng phó và phục hồi sau thảm họa.

Nhu Cầu và Tính Dễ Tổn Thương Cụ Thể về Giới Sau Thảm Họa

Các huyện bị ảnh hưởng nặng nề nhất là các khu vực miền núi của Bát Xát, Bắc Hà, Bảo Yên, Si Ma Cai và Sa Pa, nơi địa hình hiểm trở với độ dốc hơn 20% đã góp phần gây ra lở đất và lũ quét. Phụ nữ ở các vùng nông thôn đã có những điểm dễ tổn thương sẵn có, bao gồm việc có trình độ học vấn thấp và khả năng tiếp cận thông tin hạn chế, cơ hội kinh tế ít ỏi và tiếp cận hạn chế với nước và vệ sinh.

Ba ngày sau bão, các dịch vụ cơ bản vẫn bị ảnh hưởng, bao gồm cả việc tiếp cận điện và nước. Cơ sở hạ tầng bị thiệt hại nặng nề. Các đánh giá ban đầu cho thấy tường bị nứt, mái nhà bị cuốn đi, kính vỡ. Cho đến nay, việc dựa vào nước đóng chai dường như đã giúp ngăn chặn các trường hợp tiêu chảy hoặc ngộ độc thực phẩm.

Sự suy giảm của các cơ sở y tế, bị hư hại và bị ảnh hưởng bởi cắt điện (ví dụ như tại huyện Đờ Sơn, thành phố Hải Phòng), sẽ ảnh hưởng đến khả năng tiếp cận dịch vụ y tế của phụ nữ, bao gồm cả sức khỏe sinh sản, với những tác động cụ thể đối với dinh dưỡng và sức khỏe của phụ nữ mang thai và cho con bú được ghi nhận.

Lo ngại về sức khỏe do thiếu nước sạch và sự suy giảm năng lực của các cơ sở y tế có thể làm gia tăng các bệnh tật và có tác động lâu dài đến phụ nữ và trẻ em. Các đánh giá ban đầu cũng chưa ghi nhận trường hợp sốt xuất huyết hoặc các bệnh lây truyền qua vật chủ khác, mặc dù thời gian ngắn giữa cơn bão và các đánh giá, cùng với cơ sở hạ tầng y tế hạn chế, có thể khiến việc báo cáo các trường hợp này trở nên khó khăn.

Một đánh giá ban đầu về ma trận hỗ trợ 4W cho thấy hỗ trợ có nhạy cảm về giới còn hạn chế: 264¹ bộ dụng cụ vệ sinh (Yên Bái, Tuyên Quang, Cao Bằng và Hà Giang), các bộ dụng cụ hộ gia đình nhạy cảm về giới (Lào Cai và Yên Bái), với các đánh giá nhu cầu ban đầu cho thấy yêu cầu về các gói vệ sinh và phẩm giá như băng vệ sinh, tã trẻ em, khăn lau và sản phẩm vệ sinh ở Bảo Yên, Lào Cai.

Các Quan Ngại về Bảo Vệ Phát Sinh từ Ảnh Hưởng của Bão

Các đánh giá nhu cầu ban đầu chưa ghi nhận bất kỳ cơ chế ứng phó tiêu cực nào được sử dụng bởi những người bị ảnh hưởng. Tuy nhiên, các đánh giá này bị hạn chế về thời gian và phạm vi, và các cơ chế ứng phó tiêu cực có thể xuất hiện trong trung hạn, đặc biệt là do mất sinh kế. Cần duy trì việc giám sát và báo cáo đầy đủ.

Việc tạm dừng các dịch vụ ngăn ngừa bạo lực trên cơ sở giới là đáng lo ngại và khôi phục các dịch vụ này cần được ưu tiên. Ví dụ, Trung tâm dịch vụ một cửa Ngôi nhà Ánh Dương, cung cấp các dịch vụ miễn phí hỗ trợ phụ nữ và trẻ em bị bạo lực (bao gồm nơi trú ẩn, tư vấn tâm lý, chăm sóc sức khỏe, hỗ trợ pháp lý và dịch vụ cảnh sát) đã bị gián đoạn hoàn toàn. Kết quả đánh giá nhanh tại Quảng Ninh cho thấy Ngôi nhà Ánh Dương đã bị vỡ cửa sổ, mái nhà bị hư hại nặng và hệ thống thang máy ngừng hoạt động. Các đường dây nóng cũng bị ảnh hưởng bởi hư hỏng của cơ sở hạ tầng điện và tín hiệu điện thoại.

Các đánh giá ban đầu chưa phát hiện trường hợp lạm dụng, bỏ rơi hay thương tích trẻ em nào, với rủi ro chưa được báo cáo đầy đủ do các hạn chế trong việc báo cáo (các dịch vụ bảo vệ hạn chế, đường dây nóng bị tạm dừng, hạn chế trong đánh giá rủi ro, v.v.).

"Các trường học trong huyện đã cho học sinh nghỉ học một tuần trong tuần qua và dự định tiếp tục cho học sinh nghỉ thêm một tuần để sửa chữa đường đến trường và dọn dẹp khuôn viên và bên trong lớp học" (Bảo Yên, Lào Cai).

Văn phòng Điều phối các vấn đề nhân đạo của Liên Hợp Quốc (OCHA) cho biết các đối tác sẽ cung cấp trợ cấp tiền mặt để giảm thiểu gián đoạn giáo dục cho trẻ em bị ảnh hưởng. Các cơ quan Liên Hợp Quốc và các tổ chức phi chính phủ đang hỗ trợ bằng cách nâng cao nhận thức của phụ huynh và thành viên trong cộng đồng về việc trẻ em cần trở lại trường học khi điều kiện cho phép, đồng thời đảm bảo thông tin đến với phụ huynh/cộng đồng liên quan đến nhu cầu hỗ trợ sức khỏe tâm thần và hạnh phúc cho trẻ em đã trải qua chấn thương". Truyền thông mạnh mẽ về giáo dục và hỗ trợ dưới hình thức trợ cấp tiền mặt sẽ giảm thiểu nguy cơ trẻ em, đặc biệt là các bé gái bỏ học.

Chính quyền địa phương ở Quảng Ninh đã nêu rõ quan sát của họ về hậu quả của tình trạng căng thẳng do mất sinh kế gây ra đối với các hộ gia đình và do đó đối với sức khỏe tâm thần của nam giới (báo cáo về hành vi lo lắng, sợ hãi). Chính quyền địa phương lo ngại rủi ro bạo lực gia đình, căng thẳng, chấn thương và các hậu quả khác đối với sức khỏe tâm thần của trẻ em ở các khu vực bị ảnh hưởng. Họ cho biết những điều này cần được xem xét trong các đánh giá trong tương lai để xác định các vấn đề và khoảng trống trong các dịch vụ được cung cấp.

Phục Hồi Cần Có Phụ Nữ: Thu Hút Phụ Nữ Tham Gia Tái Thiết Sinh Kế

"Lúa đang trổ bông và ngô đang ra hoa bị hư hại nghiêm trọng, hoàn toàn bị vùi lấp trong bùn. Gần như toàn bộ các cánh đồng lúa đều bị vùi trong bùn. Vụ mùa sắp tới người dân sẽ không có đất canh tác hiệu quả." (Bảo Yên, Lào Cai)

"Trong 6 tháng tới, người dân sẽ cần lương thực khi vụ mùa mới chưa được thu hoạch và sản xuất bị hư hại không thể thu hoạch." (Báo cáo Đánh giá nhanh, đoàn đánh giá liên cơ quan tại Bảo Yên, Lào Cai từ 12-14 tháng 9 năm 2024)

OCHA ước tính trong Báo cáo Tình hình Số 4, ngày 18 tháng 9 rằng hơn 251.000 ha cây trồng bị ngập lụt và 2,96 triệu gia súc đã chết, ảnh hưởng nặng nề đến sinh kế trong trung và dài hạn.

¹ Tới ngày 19 tháng 9, 2024 <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Ib43mMbCZ5z1Gb7F8uFGrPI-euRUFHBw/edit?gid=978377106#gid=978377106>

Báo cáo Đánh Giá Giới Trong Nông Nghiệp và Khu Vực Nông Thôn tại Việt Nam của FAO cho thấy phụ nữ chiếm 63% lực lượng lao động nông thôn, so với 57,5% ở nam giới, và chủ yếu tham gia vào canh tác tự cung tự cấp, ngư nghiệp và các hoạt động nông nghiệp quy mô nhỏ và nông nghiệp truyền thống. Phụ nữ tham gia nhiều vào nông nghiệp nhưng bị gánh nặng bởi công việc chăm sóc không được trả lương, với 22% phụ nữ tham gia công việc gia đình không được trả lương², so với 10,4% nam giới. Khả năng tiếp cận công nghệ mới của phụ nữ thường bị hạn chế, điều này cản trở năng suất nông nghiệp của họ. Mặc dù tham gia nhiều vào lao động, phụ nữ thường làm việc trên những thửa đất nhỏ hơn và tập trung vào nông nghiệp tự cung tự cấp, điều này mang lại ít cơ hội kinh tế hơn so với các hoạt động nông nghiệp thương mại lớn hơn. Sự kết hợp giữa nguồn lực hạn chế và trách nhiệm gia đình làm giảm khả năng chống chịu và tiềm năng trao quyền kinh tế của họ, khiến phụ nữ dễ bị tổn thương hơn trong các sự kiện khủng hoảng khí hậu như bão, lũ lụt, hạn hán...

Khuyến Nghị Quan Trọng

Khuyến Nghị Ngay Lập Tức

- Hầu như không có dữ liệu nào thu thập ban đầu là dữ liệu phân tách theo giới, độ tuổi và tình trạng khuyết tật. Cần phân tách dữ liệu trong các đánh giá nhu cầu và các cuộc thu thập dữ liệu khác để tránh 'một giải pháp cho tất cả' và đảm bảo rằng các nhu cầu cụ thể được đưa vào thiết kế và triển khai phản ứng. Cần thêm dữ liệu về tác động tâm lý xã hội đối với các nhóm dễ bị tổn thương, bao gồm phụ nữ dễ bị tổn thương, các hộ gia đình do phụ nữ làm chủ hộ, khuyết tật và trẻ em. Càng nhiều càng tốt, tất cả các cuộc đánh giá nhu cầu cần có sự nhạy cảm về giới, thay vì tiến hành các cuộc đánh giá hoặc phân tích riêng biệt về giới.
- Kết nối mạng lưới địa phương một cách sáng tạo bằng cách hợp tác với các tổ chức xã hội dân sự và các nhóm phụ nữ địa phương, Hội Liên hiệp Phụ nữ Việt Nam, các lãnh đạo địa phương và chính quyền. Ngoài ra, cần xác định các tình nguyện viên cộng đồng hoặc các nhóm có thể không được công nhận chính thức nhưng đóng vai trò quan trọng trong cộng đồng. Những nhóm này có thể được đào tạo và sử dụng để đánh giá nhạy cảm về giới để đảm bảo một phương pháp tiếp cận toàn diện hơn.
- Mất sinh kế có thể làm tăng đáng kể căng thẳng cho những người trụ cột gia đình, ảnh hưởng đến toàn bộ gia đình và làm tăng nguy cơ bạo lực giới (GBV), bạo lực gia đình và lạm dụng trẻ em. Để ứng phó, các đối tác ứng phó cần tích hợp hỗ trợ tâm lý xã hội (Mental health and psychological support - MHPSS) và phòng ngừa bạo lực trên giới vào các chương trình phục hồi, thành lập các không gian an toàn và hệ thống giới thiệu cho các cá nhân bị ảnh hưởng, đồng thời đào tạo nhân viên cứu trợ nhân đạo để nhận biết và xử lý các rủi ro bảo vệ từ sớm. Các hệ thống hỗ trợ hiện có (trung tâm phụ nữ và các không gian an toàn, đường dây nóng) đã bị ảnh hưởng bởi bão cần được khôi phục càng sớm càng tốt.
- Với việc tỷ lệ phụ nữ sử dụng điện thoại là 87% so với nam giới là 93% tại Việt Nam³, chênh lệch tỷ lệ có thể cao hơn ở các khu vực bị ảnh hưởng - và việc các hệ thống viễn thông chính vẫn bị gián đoạn, cần phải đảm bảo rằng thông tin quan trọng về viện trợ và phục hồi đến được với phụ nữ thông qua các cơ chế dựa vào cộng đồng và các kênh truyền thông thay thế.
- Các can thiệp dựa trên tiền mặt cần phải gắn trực tiếp với nhu cầu bảo vệ, ưu tiên các nhóm dễ bị tổn thương bao gồm phụ nữ mang thai và cho con bú, người khuyết tật, người cao tuổi, hộ gia đình do phụ nữ hoặc trẻ em đứng đầu, và các cá nhân thuộc cộng đồng LGBTQ+. Các hỗ trợ bằng tiền mặt cần đảm bảo giải quyết cả việc hỗ trợ tài chính tức thời và kết quả bảo vệ lâu dài.
- Cần đảm bảo việc tham vấn, tham gia và tham gia tích cực của phụ nữ trong quy hoạch và ra quyết định phục hồi, đặc biệt là trong việc tái thiết sinh kế trong các lĩnh vực nông nghiệp và khu vực phi chính thức. Ưu tiên sự tham gia của họ sẽ đảm bảo các nỗ lực phục hồi mang tính toàn diện, đáp ứng nhu cầu cụ thể về giới, và được trang bị tốt hơn để giải quyết những thách thức đặc thù mà phụ nữ phải đối mặt.
- Tất cả những người tham gia ứng phó cần được đào tạo về bảo vệ và Phòng chống khai thác và lạm dụng tình dục (PSEA). Các thông điệp và truyền thông mạnh mẽ về PSEA cần được tích hợp vào tất cả các nỗ lực ứng phó nhân đạo. Cần thiết lập một cơ chế báo cáo mạnh mẽ, với các trường hợp khai thác và lạm dụng tình dục được kết nối với quản lý trường hợp bạo lực giới và bảo vệ trẻ em để cung cấp hỗ trợ toàn diện cho những người nạn nhân.
- Các khu tạm lánh và chuyển tiếp cần đảm bảo an toàn và an ninh cho phụ nữ, trẻ em gái, trẻ em

² https://vietnam.un.org/sites/default/files/2019-08/Unpaid_Care_and_Domestic_Work_-_Tieng_Viet.pdf

³ Điều tra mức sống dân cư 2021

trais và cộng đồng LGBTIQ+, cũng như đảm bảo khả năng tiếp cận cho những người khuyết tật. Ngoài ra, các cơ sở nước, vệ sinh, và vệ sinh môi trường (WASH) cần được thiết kế để đảm bảo khả năng tiếp cận an toàn cho các đối tượng này, bao gồm việc cung cấp các cơ sở riêng biệt cho nam và nữ để giảm rủi ro quấy rối và tấn công tình dục, và cung cấp các biện pháp đảm bảo quyền riêng tư như cửa khóa.

Khuyến Nghị về Phục Hồi

9. Một chiến lược phục hồi trung và dài hạn được phối hợp và toàn diện phải được phát triển để hỗ trợ khôi phục sinh kế, vốn đã bị ảnh hưởng nặng nề, đặc biệt là trong các lĩnh vực nông nghiệp như nuôi trồng thủy sản, trồng trọt và ảnh hưởng đến dinh dưỡng ngoài sinh kế. Chiến lược phục hồi này cần ưu tiên trao quyền kinh tế cho phụ nữ bằng cách:
  - a. Đảm bảo sự tham gia của phụ nữ trong việc thiết kế và triển khai các nỗ lực phục hồi, nhận thức vai trò của họ trong cả lĩnh vực nông nghiệp và thủy sản.
  - b. Khuyến khích các sáng kiến do phụ nữ lãnh đạo, chẳng hạn như hợp tác xã nông nghiệp và ngư nghiệp, để giúp khôi phục sinh kế và tăng cường quyền quyết định của họ.
  - c. Giới thiệu các chương trình đào tạo nghề và nâng cao năng lực nhằm vào phụ nữ để giúp đa dạng hóa kỹ năng của họ, đặc biệt là trong các hoạt động nông nghiệp chống chịu với biến đổi khí hậu và thực hành nuôi trồng thủy sản bền vững. Điều này có thể tăng cường an ninh thu nhập và khả năng thích ứng của họ với các thách thức khí hậu trong tương lai.
  - d. Cung cấp các dịch vụ tài chính linh hoạt và dễ tiếp cận như các khoản vay nhỏ, tái cấu trúc nợ

và các khoản vay lãi suất thấp phù hợp với phụ nữ để giúp họ khôi phục doanh nghiệp hoặc bắt đầu các hoạt động kinh doanh mới.

- e. Đảm bảo rằng công việc chăm sóc không được trả lương được tính đến khi phát triển các chiến lược phục hồi bằng cách cung cấp các dịch vụ chăm sóc trẻ em hoặc tích hợp các sáng kiến kinh tế chăm sóc, chẳng hạn như thông qua các trung tâm chăm sóc trẻ dựa vào cộng đồng.
  - f. Tích hợp các can thiệp dựa trên tiền mặt (CBIs) để cung cấp cứu trợ tài chính tức thời, ưu tiên các hộ gia đình do phụ nữ làm chủ hộ và những phụ nữ dễ bị tổn thương khác.
10. Chiến lược phục hồi cũng cần tập trung vào việc xây dựng khả năng chống chịu với các cú sốc trong tương lai bằng cách tích hợp các biện pháp giảm thiểu rủi ro thiên tai có nhạy cảm về giới. Điều này bao gồm tập huấn cho phụ nữ về các kỹ thuật nông nghiệp thích ứng với khí hậu và thiết lập các hệ thống cảnh báo sớm để tiếp cận cho tất cả mọi người, đảm bảo sự tham gia tích cực của phụ nữ vào quá trình ra quyết định và chuẩn bị sẵn sàng. Điều cần thiết là phải triển khai các chương trình tập huấn nhạy cảm về giới cho nhân viên cứu trợ thiên tai và tập huấn giảm thiểu rủi ro thiên tai (DRR) có trách nhiệm giới. Các chương trình này cần trang bị cho những người ứng phó các kỹ năng để xác định và giải quyết các nhu cầu riêng biệt của phụ nữ, nam giới và các nhóm dễ bị tổn thương trong các tình huống khẩn cấp. Ngoài ra, đào tạo DRR dài hạn nên tích hợp phân tích giới để đảm bảo rằng các kế hoạch và nỗ lực phục hồi thúc đẩy bình đẳng, tăng cường khả năng chống chịu, và có sự tham gia tích cực của phụ nữ trong công tác chuẩn bị và ứng phó với thảm họa.

Nhóm Công Tác Bảo Vệ và Giới Trong Nhân Đạo

Nhóm Công Tác Bảo Vệ và Giới trong nhân đạo là một diễn đàn phối hợp, trong đó các tổ chức cung cấp hướng dẫn kỹ thuật và giám sát để đảm bảo các can thiệp hiệu quả, nhất quán và có thể dự đoán được nhằm hỗ trợ Chính phủ Việt Nam trong nỗ lực ứng phó với nhu cầu bảo vệ của những người bị ảnh hưởng.

Nhóm Công Tác Bảo Vệ và Giới trong nhân đạo được đồng lãnh đạo bởi UN Women, Hội Liên hiệp Phụ nữ Việt Nam và Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn /Cục Quản lý đê điều và phòng chống thiên tai.

Để biết thêm thông tin, vui lòng liên hệ:

- Lương Như Oanh (luong.oanh@unwomen.org) UN Women (Nhóm Công Tác Bảo Vệ và Giới Trong Nhân Đạo)
- Quỳnh Anh (hathiquynh@unfpa.org) UNFPA (Nhóm Công Tác về Bạo lực trên cơ sở giới)
- Nguyễn Thanh Trúc (nttruc@unicef.org) UNICEF (Nhóm Công Tác Bảo Vệ Trẻ Em Trong Các Tình Huống Khẩn Cấp)